

תאריך עדכון: כ"ה בשבט תשפ"ג

16.02.2023

שם ומספר הקורס: יסודות המשטר ופוליטיקה ישראלית

96-005-31

שם המרצה: ד"ר ראובן חיראק

סוג הקורס: שיעור

כתובת המייל: Reuven.hirak@biu.ac.il

היקף שעות: 52

סמסטר: ב'

שנת לימודים: תשפ"ג

אתר הקורס באינטרנט: lemida.biu.ac.il

מטרות ומבנה הקורס:

הקורס סוקר אירועים ותהליכים מרכזיים משפיעים, על המשטר והפוליטיקה במדינת ישראל מתקופת טרום הקמת המדינה ועד ימינו, ומקנה ידע והבנה על התפתחותם של מוסדות השלטון, המערכת הפוליטית, ומבנה המשטר והחברה בישראל. ההתמקדות בקורס הינה בשלושה היבטים מרכזיים: טרום המדינה - תקופת הישוב היהודי והמעבר מישוב למדינה; מבנה המערכת השלטונית והפוליטית בישראל מהקמת המדינה ועד ימינו; וניתוח המאפיינים של החברה הישראלית, לדוגמה: יחסי אליטות וקבוצות שונות בחברה; שסעים ומוקדי מתח חברתיים; מאבק על הזהות הקולקטיבית; מקומו של המיעוט הערבי בישראל; ועוד... כל זאת באמצעות מושגים וכלים תיאורטיים, המקובלים במדע המדינה.

חלוקת הנושאים בקורס ע"פ השיעורים:

שיעור מס' 1 – 2 פתיחת קורס - סקירת אירועים מרכזיים בהיסטוריה הרחוקה והקרובה של ארץ ישראל.

שיעור מס' 3 - 5 ימי טרום הקמת המדינה – תקופת הישוב

מושגי מפתח: דמוגרפיה וגיאוגרפיה של ארץ ישראל; המוסדות הלאומיים, הנהלת הסוכנות; זרמים אידיאולוגיים בישוב היהודי החדש, ארגוני ההגנה, האצ"ל והלח"י.

שיעור מס' 6 - 7 המעבר מישוב למדינה

מושגי מפתח: החלטת כ"ט' בנובמבר; הכרזת העצמאות, אתגרי תקופת המעבר: גיבוש והחלת הסמכות במעבר לריבונות, תנועתיות לעומת ממלכתיות; מקרה בוחן בהיבט הצבאי: הקמת צה"ל, פרשת אלטלנה, פירוק המחתרות; מלחמת העצמאות וסוגיית הפליטים הפלסטינאים.

שיעור מס' 8 - 11 תכונות יסוד של החברה הישראלית

מושגי מפתח: גבולות עמומים; סכסוך חיצוני מתמשך; חברת מהגרים; חברה חדשה; חברה דמוקרטית בתנאי לחץ

שיעור מס' 12 – 13 שסעים חברתיים, כלכליים, אידיאולוגיים ופוליטיים

מושגי מפתח: שסעים: חברתיים, אידיאולוגיים ופוליטיים; שסעים חופפים/צולבים; אינטגרציה (טמיעה/הטמעה/כור היתוך); קליטת עליה; מאורעות ודאי סאליב; דמוקרטיה אתנית; מדינת כל ארציה.

שיעור 14 עקרון הפרדת הרשויות – תשתיות מבניות ומוסדיות במשטרים דמוקרטיים – שיעור מבוא.

מושגי מפתח: הפרדת רשויות גמישה; ריסון ואיזון; משטר פרלמנטארי; משטר נשיאותי.

שיעור 15 – 16 המשטר הפרלמנטרי בישראל

מושגי מפתח: קואליציה (רחבה/מינימאלית); אופוזיציה אחראית; פוליטיקה הסדרית-הימנעות מהכרעה בנושאים שבמחלוקת; פוליטיקה משברית.

שיעור מס' 17 – 18 המערכת המפלגתית והבחירות בישראל

מושגי מפתח: בחירות יחסיות; בחירות אזוריות; בחירות רוביות; מערכת דו-גושית; המהפך של 1977

שיעור 19 - 20 הכנסת – הרשות המחוקקת

מושגי מפתח: תפקידי הכנסת, חקיקה ממשלתית לעומת פרטית, רוב רגיל, מוחלט ומיוחס; המובן הפורמלי והמהותי של החוק, שאילתה, ועדות כנסת, חסינות חברי כנסת; חסינות עניינית, חסינות פרוצדורלית.

שיעור מס' 21 - 22 הממשלה – הרשות המבצעת

מושגי מפתח: תהליך הרכבת הממשלה; סוגי ממשלות, מבנה הממשלה; תקנות לשעת חרום; אחריות משותפת ואחריות מיניסטריאלית.

שיעור מס' 23 – 24 הרשות השופטת

מושגי מפתח: מקורות השפיטה של ישראל, העקרונות המנחים את הרשות השופטת, מבנה הרשות השופטת, בתי דין מיוחדים, בית משפט עליון, אקטיביזם שיפוטי.

שיעור מס' 25 - סיכום ומסקנות.

חובות הקורס ומרכיבי הציון :

א. נוכחות סדירה והשתתפות בדיונים בכל המפגשים שתיבדק בכל שיעור. תלמיד שיעדר **משני מפגשים** ללא

סיבה מוצדקת לא יורשה לגשת לבחינה המסכמת ולא יקבל ציון בקורס.

ב. קריאת חומרי חובה ביבליוגרפיים – חומר המחייב למבחנים.

ג. מרכיבי הציון:

- בסיום הקורס יידרשו הסטודנטים לעמוד בהצלחה במבחן מסכם שיכלול 35 שאלות סגורות (אמריקאיות).

חומרי הבחינה יתבססו: כ- 70% מתוך ההרצאות וכ- 30% על רשימת קריאת החובה.

- סיום בהצלחה של הקורס מותנה בנוכחות סדירה בשיעורים ובקבלת ציון 60 לפחות במבחן הסופי.

קריאת חובה בקורס:

1. אברהם, דיסקין (2001). **ימי ירושלים האחרונים- הדמוקרטיה הישראלית החדשה**, (ירושלים: מכון פלורסהיימר למחקרי מדינות), עמ' 52-65. ([ספר אלקטרוני](#)).

https://biu.primo.exlibrisgroup.com/permalink/972BIU_INST/1b2mrro/alma990023874760205776

2. אליעזר, דון –יחיא (תשס"א) "גבולות הזהות הלאומית ומגבלות הפוליטיקה של ההסדרה", בתוך: צבי, צמרת וחנה, יבלונקה (עורכים): **העשור השני תשי"ח –תשכ"ח**, (ירושלים: יד בן צבי), עמ' 79-99. [\(אתר הקורס במודל\)](#).
3. אפרים, יער וזאב, שביט (2001). "רקע היסטורי לדין בחברה הישראלית: האידיאולוגיה הצינית והחברה היישובית", בתוך: אפרים יער וזאב שביט (עורכים). **מגמות בחברה הישראלית**, (תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה), כרך א', עמ' 1-56, 76-95. [\(אתר הקורס במודל\)](#).
4. דן, הורוביץ ומשה, ליסק (1990). **מצוקות באוטופיה**, (תל אביב: עם עובד), עמ' 9-27, 272 - 299. [\(אתר הקורס במודל\)](#).
5. המכון הישראלי לדמוקרטיה (2014). "שיטת ממשל" (ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה), כתובת אתר אינטרנט: <https://www.idi.org.il/policy/world-comparison/forms-of-government/>
6. יחונן, פרס ואליעזר, בן רפאל (2006). **קירבה ומריבה**, (תל-אביב: עם עובד), עמ' 9 – 28 (ספר [אלקטרוני](#)).
https://biu.primo.exlibrisgroup.com/permalink/972BIU_INST/1b2mrro/alma990011242220205776
7. יוסי, שיין (2019). **המאה הישראלית והישראלזציה של היהדות**, (תל אביב, ידיעות אחרונות, ספרי חמד), עמ' 276 – 291. [\(אתר הקורס במודל/ספר אלקטרוני\)](#).
https://biu.primo.exlibrisgroup.com/permalink/972BIU_INST/1k0vfa/alma9926569916205776
8. יצחק, גל-נור ודנה, בלאנדר (2013) "תפקיד הפוליטיקה בהקמת המדינה" **המערכת הפוליטית בישראל**, תל-אביב: עם עובד, עמ' 16 – 35. [\(ספר אלקטרוני\)](#).
https://biu.primo.exlibrisgroup.com/permalink/972BIU_INST/1b2mrro/alma990006153350305776
9. יצחק, גל-נור ודנה, בלאנדר (2013), "תפקיד הפוליטיקה בהקמת המדינה" **המערכת הפוליטית בישראל**, תל-אביב: עם עובד, עמ' 586 – 597. כתובת אתר האינטרנט: https://www.idi.org.il/media/3869/politiacal_system_c12.pdf
10. עופר, קניג (2013). "מצב המפלגות בישראל: דיאגנוזה" בתוך: גדעון, רהט ושלומית, ברנע ואחרים (עורכים). **תיקון שיטת הממשל בישראל**. (תל אביב וירושלים: עם עובד והמכון הישראלי לדמוקרטיה), עמ' 125-144. [\(ספר אלקטרוני\)](#).
https://biu.primo.exlibrisgroup.com/permalink/972BIU_INST/1b2mrro/alma990023644310205776
11. שמואל נוח, אייזנשטדט (2006). "נפתולי המודרניות של החברה הישראלית בעידן הגלובליזציה" בתוך: אליעזר, בן רפאל ואבי, בראלי ואחרים (עורכים). **ישראל והמודרניות – למשה ליסק ביובלו**, (באר שבע: מכון בן גוריון לחקר ישראל), עמ' 13-29. [\(אתר הקורס במודל\)](#).

✓ **המרצה שומר לעצמו את הזכות להוסיף או לגרוע מחומר הקריאה והלימוד במהלך הקורס על פי התנהלות הקורס ושקול דעתו.**

ו. שם הקורס באנגלית:

Foundations of the Israeli Regime and Politics

בברכת הצלחה, לימוד פורה ומהנה!